

Contenta in hoc volumine.

1. Dissertatio medica de Phrenitide.
2. Dissertatio inauguralis medica de Digitali purpurea.
3. Dissertatio botanica de Moræa
4. Dissertatio botanica de Evorimo.
5. Dissertatio botanica. Pestio.
6. Dissertatio botanica de Hippuride
7. De Moxæ atque Ignis in medicina rationali usu.
8. Arbor toxicaria macassariensis.
9. Fragmenta medicorum arabum et grecorum de Nario lis
10. Dissertatio botanica. Planta Ierenensis secundum Linnaeum et familias naturales
11. Calendarium Flora et Fauna Aboënsis.
12. De plantis in cultorum memoriam nominativ.
13. Periculum entomologicum, quo characteres generum Insectorum &c.
14. Museum naturalium academia Uralensis, partes. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et 7.^a
15. Specimen botanicum ex flora comitatus Sipiæ.

7 - 2 - 60

Dis. Botanica n° 1

fil. 544 5 152 p. 30

R. 19679

DISSESSATIO MEDICA
DE
PHRENITIDE,

QUAM,
CONSENSU EXP. FAC. MED.

PRÆSIDE
JONA SIDRÉN,

MED. DOCT., MED. PRACT. PROF. REG. ET ORD.

S. R. S. M.

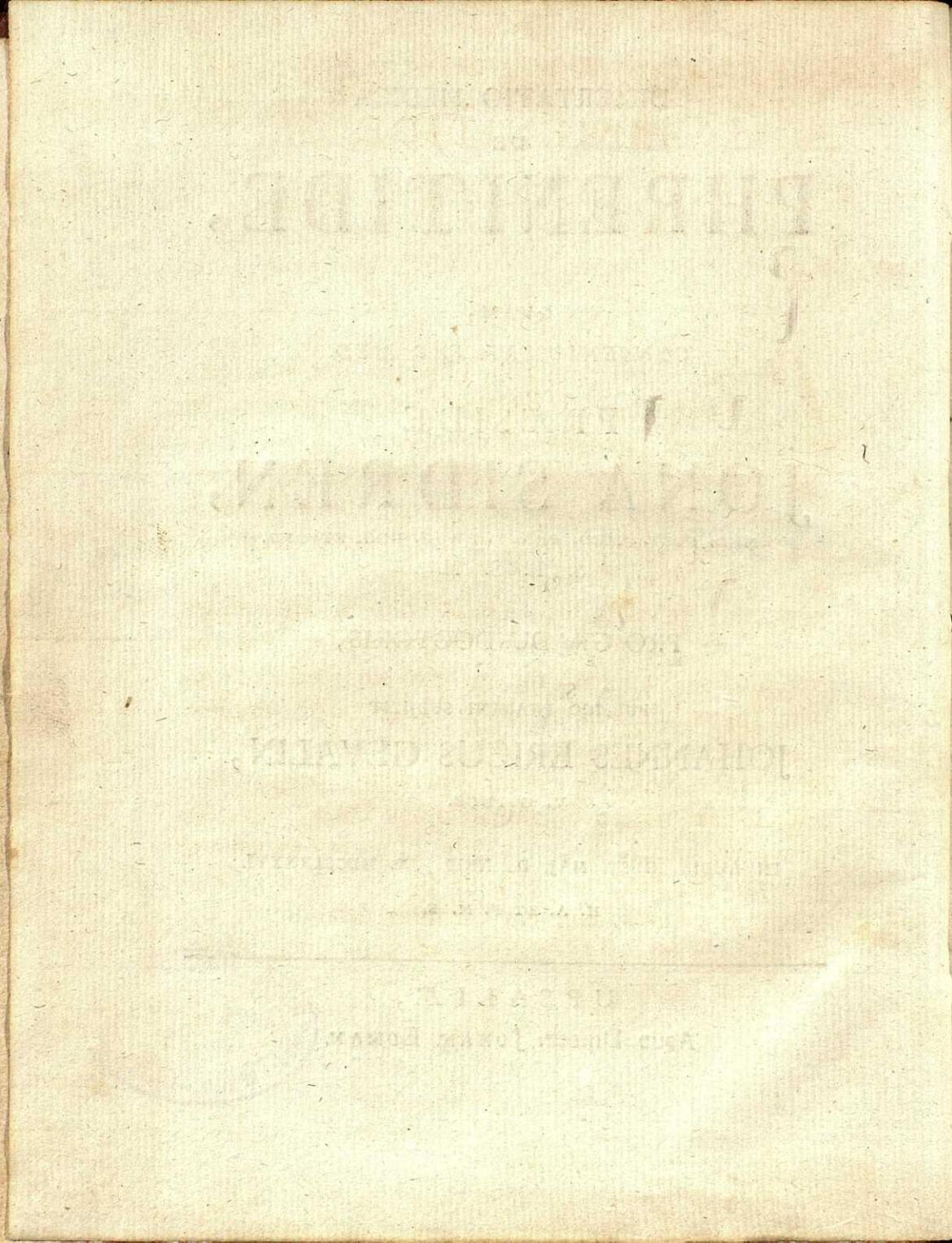
PRO GRADU DOCTORIS,
PUBLICO EXAMINI SUBJICIT
JOHANNES ERICUS GEVALIN,
V. GOTHUS.

IN AUDIT. GUST. MAJ. D. XXII JUN. MDCCCLXXXVI.

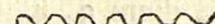
H. A. ET P. M. S.

UP SALIÆ,
APUD DIRECT. JOHAN. EDMAN.

DE
PHRENITIDE.

§. I.

Phrenitis, cui præsertim obnoxii sunt juniores, in vigore ætatis constituti, mente mobiles & ad iram proni, *delirium est continuum, ferox, coniunctum cum febre acuta*. Ea si acutæ febri supervenit, Symptomatica audit, si vero una cum febre incipit, Primaria, quæ multo rarer, saltem frigidiori sub coelo, dum illa longe frequentior. In utraque ægri cum torvis oculis & facie vultuosa delirant ferociter, ut tamquam sani, surgere velint, vimque conentur illis inferre, qui in lecto eos detinere volunt, sputis conspurcent adstantes & verbis minime decoris lacestant, etiam eos, quos sani reverenter coluerunt. Sed non eadem vehementia pergit, subinde scilicet mitescit, incertis tamen horis, quin somno, sed fallaci, se dare videntur, audito autem vel minimo strepitu, subito cum terrore expurgiscuntur, iterumque in eundem furorem delabuntur. Ut auditus his est valde acutus, ita oculi lucis admoniti sunt impatientes.

Hoc modo pergit summe periculosus hic morbus, si Primarius ad diem 3, 4, 7, quem raro transgredi existimat *Boerhaave* a), sed num reēte, dubitamus. Et si necat, sāpius fit eo modo, ut delirium mitescere incipiat, sopor suboriatur, magis magisque increscens, intercurrentibus subinde leviusculis artuum convulsionibus, donec tandem sopore oppressi, moriuntur. Et fatalem hunc exitum time-re jubent, vomitus æruginosi, sputatio frequens, urina cruda, aquosa, parum colorata, horrores, convulsiones, adipisia. Contra vero ea, meliora sperare licet, si fluxus ventris contingit levans, hæmorrhoides fluentes vel varices, hæmorrhagia narium, dolor item ad pectus, aut partes inferiores & interdum tussis vehementior b). Sed licet in sanitatem redeant ægri, non tamen omnes adeo sunt felices, quin tristia documenta prægressi morbi periculosi circumferant per totam vitam; quidam enim dein aut vertigine, aut oculorum hebetudine & inflammatione, & quod magis dolendum, animi quadam imbecillitate, laborant, quin, ut *Boerhaave* existimat, mania.

§. 2.

a) Aphor. 774.

b) v. *Svieten Maladies des Armeés*, p. 124.

§. 2.

Tantarum in sensorio communi turbarum causas, ex dissectionibus cadaverum indagare adnisi sunt Medentes. De Phrenitide primaria paucæ admodum prostant observationes, de symptomatrica & delirio febrili complures, sed quanta ne hic sece offert discrepantia, ut videmus ex *Morgagni* Epistola VII, in qua primum ex scriptis Walsalvianis quatuor afferuntur cadaverum sectiones, ex quibus adparet, quod in prima visa sit gelatinosa concretio circum vasa piæ matris, & præterea aquæ copia effluens, lacerata ad basin calvariae eadem membrana, sero lactis similis. In secunda, serum e meningibus stillans, in tertia, inter membranas cerebri paucum serum, cuius pars inter sanguinea vasa in gelatinæ modum concreverat, in quarta denique sanguinea cerebri vasa turgida, & seri aliquantum in cerebri ventriculis.

Dein ex *Boneto* citat tres observationes, ex quibus tertia præsertim huc pertinet, qua constat, tenuis membranæ & plexus choroidei vasa, aquoso & pituitoso sanguine distenta fuisse. Etiam ex eodem *Boneto Villisium* citat, qui afferit, saepius se vidisse meninges, immo nonnumquam cerebri exteriorem

partem, tumore phlegmonode obseffas, sine prægressa Phrenesi, potius sopore. Varii hunc secuti sunt, estimantes, Phrenitidem non semper quidem existere a meningum inflammatione, ipsis tamen concedendum putantibus, cerebrum, aut saltem corticem cerebri esse inflammatum, quod tamen negat *Henricus Meibomius c).* *Morgagni* vero contendit, non modo aliquando fieri, sed affert insuper testimonia *Lanzoni & Moglini d)*, quorum ille in adolescenti, maligna febre demortuo, cerebrum maculis nigris undique conspersum, cum membranis lividis, invenit, hic vero Phrenitici cerebrum, secundum membranas undique inflammatum & parte aliqua sphacelatum vidit, cum ventriculis multo sero repletis. Sed & contra-ria profert exempla, in quibus nulla unquam obser-vata fuit cerebri inflammatio ab egregio nempe *Coi-tero e)*, qui dicit se nullam nec in membranis, nec cerebri substantia deprehendere potuisse inflammatio-nem. His similibusque huc pertinentibus casibus al-latis, tandem concludit, *quod reperiatur in nonnul-lis cerebri, in pluribus meningum inflammatio, aut cer-*

---

c) Coroll. 4. in calce exerc. de Obs. rariorib.

d) Eph. Nat. Cur. dec. 3 a. 9. Obs. 113. & Earun-dem Cent. 6 Obs. 113.

e) Bonet. Sect. 3. obs. 16.

certe vasorum illa distentio, sed non tanta, ut magis comprimat, quam irritet, in aliis effusa aqua, sed irritans hæc quoque; in multis denique, ut alias omittam cauſſas, utraque simul eorum, quæ modo dicta ſunt, quod aſſertum ſuum, ulterius probare conatur quatuor observationibus, quarum in prima, vasorum in tenui meninge, a nigro coactoque ſanguine, diſtentio fuit, cum ſero loturæ carnis ſimili, inter duram piamque matrem, inque lateralibus cerebri ventriculis; in altera, quæ ad noſtrum ſcopum præſertim pertinet, cum Phrenitice adeo deliravit æger, ut eum vincire neceſſum fuerit: vafa ſangvinea per piam matrem reptantia, adeo turgida, ut trunculi turgerent & minimi ramuli luculenter conſpicui. In tertia, meningum vafa quam maxime diſtenta, ut ruberet pia; in anfractibus & lateralibus ventriculis, ſerum rubrum, ſed paucum. In quaṛta denique, maculæ lividæ ſeu vibices in ſuperficie interna duræ matris & tenuis membranæ vafa ſangvine turgida, ſub eaque ſerum.

§. 3.

Cauſſas morboſi ſtatus encephali, ſuperiori § deſcripti, jam diſpiciamus. Ad has referuntur:

In-

Insolatio g). Radii solis, sirio æstuante, si nudum caput afficiunt, ut stimuli considerari queant, quo humores majori copia, ad encephali vasa derivantur, immo si nudato capite somno se committunt incauti, tanta fit humorum congestio, ut Apoplexia lethalis inde existat. *Memini binos messores* inquit van Svieten, *sanissimos certe & robustissimos intrabitorum sic perisse*, dum foeni acervo incumbentes, *nudo capite, meridiano soli expositi, obdormivissent*: *a sociis expergefacti titubabant, incondita quædam obmurmurabant & paulo post moriebantur ambo b).*

Ira vebemens, quæ non sine ratione brevis furor dicitur. Sub ira acceleratur circuitus sanguinis cum pulsu pleno & forti, & si alia accedit caussa, ut febris accendatur, Phrenitis existere poterit, quale exemplum prostat apud *Hildanum i).*

Potus inebriantes, qui brevem itidem furorem cum citatiore & validiore pulsu, inducunt, præser-tim apud eos, qui sensili gaudent systemate nerveo & ad iram proni, & si febris oritur, Phreni-tis

g) *Boerb.* aphor. 771.

b) *Comment. Boerb.* T. II. p. 584.

i) *Cent. I. obs.* 17.

tis oboriri poterit. Quartus & quintus ægrotus a-
pud Hippocratem in tertio Epidemicorum libro, ex
potibus ejusmodi ambo periculosa febre decubue-
runt, quorum primus secundo jam morbi die, sur-
dus factus fuit, dein ferociter deliravit, quarto die
convulsus, quinto periit 1).

Vigiliæ diutius protractæ. A vigiliis non so-
lum circuitus sanguinis intenditur, sed etiam majori
copia ad capitis vasa derivatur, unde Phrenitis, præ-
fertim si alia accedit caussa.

Moerorem quidem Boerhaave m) recensit is caus-
sis adnumerat, verum Illustris ejus Commentator,
deliria chronica, ut Maniam & Melancholiæ potius
inde suboriri putat, quam Phrenitidem, nisi alia simul
existit caussa, febrem excitans. A moerore tamen
clandestino in viro alioquin hypochondriaco, procul
dubio a negotio haemorrhoidali non rite succeden-
te, Phrenitidem subnatam vidi Præses, statim in
initio valde furiosam. Cuncta licet ex artis lege ad-
hibita fuerint, obiit soporosus die undecimo.

B

Me-

---

1) v. Sveten T. II. p. 31.

m) Aph. 772.

Metastasis. Ab erysipelate vago, a brachio recedente, dolorem capitis enormem, delirium Phreniticum, convulsiones & tandem mortem vidit Stoerk: in cadavere substantia cerebri corticalis inflammata adparuit n). Huc etiam referri poterit erysipelas retrropulsum, cuius casus exstat apud Bonetum o).

Febres. In his, præsertim si mali sunt moris, non rarum est, Phrenitidem symptomatiko modo se se addere, & in defunctis, saepius viæ sunt inflammations, congestiones sanguinis & collectiones serofæ in encephalo. Sed non existimes velim, me ea esse opinione, ut omnia deliria Phrenitisque symptomatica proveniant a vitiis encephali, dantur enim consensualia, eaque aut ab inflammatione viscerum thoracis vel imi ventris, sine phlogoseos signo in encephalo p), aut a fordibus in primis viis hæsitantibus, quarum bina exempla aliquo modo huc pertinientia prostant apud Stoll l. c. p. 182 & 185 de Phrenitice delirantibus, majori dosi Tartari antimonialis sanatis, & p. 188 tertium, quod ad rem nostram magis facit.

Et

n) Ann. Med. I. p. 97.

o) Sepulchret. Libr. I. Sect. VI. Obs. 2.

p) Stoll Rat. Med. P. III. p. 206.

Et consensualia hæc a fœribus deliria, febribus supervenientia, longe frequentiora esse, ac vulgo existimant, Cl. Stoll conatur ostendere *q).* Qua vero ratione ea producunt, ingenuæ fatetur, se non posse definire, consensuæ mutuo ventriculū inter & caput, an exinde, quod aliquid de illis feratur ad sensorium commune. Sed numne primarum viarum inquinamenta, licet non semper adeo manifesta, saepius, dum deliria sunt graviora & Phrenitica, spasmos in' imo' ventre inducunt qui sanguinem ad encephalum determinant, ut ibi ejus congestio &, si ea diutile continuat, exsudatio fiat serosa, variis in locis, & dum eo deuentum est, vix ac ne vix quidem ulla spes est, ægrum in sanitatem restitutum fore? Serosa vero ista collectio, hac ratione non semper fieri videtur, sed interdum per modum metastaseos, cuius meminit Stoll *r)* reperiunda in ventriculis cerebri, quamque conjicit adesse, ubi in febribus putrido inflammatoriis, jam multum proiectis, delirium aut accedit aut intenditur cum oculorum conniventia, pulsu præduro, celeri atque vibrato, præcipue ubi hæc omnia, aut eorum complura, simul ac ferme repente contingunt.

q) L. c. p. 194.*r)* L. c. p. 252.

§. 4.

Ad medelam Phrenitidis primariæ quod attinet, facile patet, quod si æger in vigore ætatis, pulsus plenus & durus, cura summe antiphlogistica sit ineunda; sanguis igitur e brachio, sed ample ex vulnera mittendus, etiam iterato, usque dum pulsus mollescit & furor minuitur; pedes & cruræ, quin abdomen totum, ut potentior revulsio fiat, fomentanda tenui oxycrato, quo etiam, sed vix tepido, caput fovari debet. Sed an frigida hic præferenda, ut *Macbride* s) & *Cullen* t) svadent, qui ipsam glaciem non verentur? Et si æger melioribus non resistit consiliis, laxantia antiphlogistica danda, quæ valentiora erunt, cæterum antiphlogistica diluentia cum nitrosis propinanda. Si pulsus ampliorem non tolerare videtur venæctionem, cucurbitulæ scarificatae cervici, vel hirudines temporibus adplicandæ.

Sunt, qui in præcipiti hoc morbo, arteriotomiam commendarunt, ut celerrima fiat revulsio ab encephali vasis, cum vero suis non careat incommodes, potius venam jugularem aperire malunt alii. Sed

s) Prax. Med. p. 165.

t) Pract. of Phys. P. I. p. 234.

Sed *Sims* u) venæsectionibus quibuscumque præfert sectionem arteriæ temporalis in Phrenitide vera, asseverans XII-XIV uncias sanguinis ex hac emissas, majoris fuisse efficaciæ, quam triginta ex brachio. Nec defuerunt, qui raso capiti vesicans latum applicare svadent, sed Phrenitidem inde graviorem fieri asserit *Quarin*. Forte locum inveniet, si febris mitior est, uti interdum fit, quo in casu, evacuatio sanguinis per venas, moderatior erit.

Si vero Phrenitis symptomatica est, licet signa adsint, sanguinem majori copia ad caput determinatum esse, ut rubor faciei & ad natæ, tamen cum æger a morbo prægresso debilis sit, rarius de venæsectione cogitandum: sed potius in usum vocandæ lentiores sanguinis evacuationes, ut cucurbitulæ scarificatæ, hirudines, quo circa fomentationes partium inferiorum & abdominis, tenui oxycrato, lotiones item in alvum immisstæ, non negligendæ, uti nec ea remedia, quæ in doles febris poscit. Num sinapismi plantis pedum admoti & vesicantia locum inveniant, ex judicio Medentis pendet. Quid fri-gida, capiti applicata valeat, quam recentiores non-nulli inceperunt commendare in deliriis, experientia

B 3

de-

---

u) Observations on Epidemic disorders.

[determinabit. Si sordium in primis viis manifesta
adsunt signa, earum habenda erit ratio, & evacu-
antia, prout requirit indicatio, adhibenda; si non
adeo manifesta, pensitandum, num sit id anni tem-
pus, quod iis generandis favet. Si serosa metastasis
existit, uti diagnosis incerta, ita curæ vix ullus
est locus, ut ingenue fatetur *Stoll.*
